

4. הסובלנות, כשהיא מתפרשת כעמדה או כהלוך רוח, מתארת כמה אפשרויות. הראשונה מביניהן, המשקפת את מקורות הסובלנות הדתית במאה ה-16-17, היא פשוט השלמה בשתיקה עם השוני, למען דרכי שלום. אנשים הורגים זה את זה במשך שנים על שנים, עד שלבסוף הם נעשים מותשים, פולטים אהת רווחה, ואנו מכנים זאת סובלנות. עמדה אפשרית שנייה היא אדישות סבילה, נינוחה ורוחשת טובה כלפי השוני: 'יש כל מיני אנשים בעולם'. השלישית נובעת ממין סמואיות מוסרית: הכרה מתוך עקרון בכך של'זולת' יש זכויות, גם אם הוא מממש אותן בדרכים שאינן נראות לנו. הרביעית מביעה פתיחות כלפי הזולת; סקרנות; אולי אפילו יחס של כבוד, ובצדו נכונות להקשיב וללמוד. ובהמשך הרצף ישנה השמחה על השוני: שמחה אסתטית, אם השוני מתפרש כהשתקפות, במישור התרבותי, של רוחב היריעה ושל הרבגוניות של הבריאה האלוהית או של העולם הטבעי.

(מייקל וולצר⁴, "על הסובלנות", מתוך: "עד" - ערכים דמוקרטיים ויהדות)

5. שכל ימות ההג הותרה (סומאת עמי הארצות), **שלא לביישם.**

(על פי רש"י⁵ מסכת ביצה דף יא עמוד ב)

6. סומאת עמי הארצות ברגל (בחג) כמהורה היא חשובה (נחשבת), שכל ישראל חברים הן ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן מהורים ברגל, מפני שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל. לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל בין על הקודש בין על התרומה, משעבר הרגל חזרין לסומאתן.

(רמב"ם⁶ הלכות מטמאי משכב ומושב פרק יא)

7. שגדול הפירוד שנעשה על ידי שמונע אדם את עצמו לאכול אצל ישראל חבירו, ובפרט אם זה מצד שאינו נאמן אצלו על המעשרות ועל המהרות, והנה עיקר הסיבה לעליית רגל משום לחבר לבות ישראל זה לזה, אבל עדיין לא תושג המטרה אם לא יהיו נאמנים זה לזה למהרות, וראו חז"ל עצות מרחוק להשכיח המונע, שלא יבא השמן לרקד ביניהם בימים הקדושים הללו לגרום שנאה ופירוד הלבבות, ועשו כל ישראל חברים בשעת הרגל, ולכן האמינו (החזיקו כנאמנים) אז גם עמי הארץ על יינם ושמןם, ומפני זה (ניתנה) הרשות לחבר ולעם הארץ לאכול יחדו, וע"י כן תגדל האהבה ויתחברו הלבבות זה לזה.

(דף על הדף חגיגה דף כו עמוד א)

8. כל עיר בירה בעולם מחברת את אורחי המדינה ומלכדת אותם, אך לירושלים, מעצם היותה עיר הקודש והמקדש, יש גם חיבור נוסף - פנימי. ירושלים של מטה מכוונת כלפי ירושלים של מעלה. יהודי מירושלם העולה לירושלים, אינו עולה רק לזו של מטה, הוא עולה בכך גם לירושלים של מעלה. בעלייתו לירושלים הוא משחרר עצמו מן העניינים הפרטיים, מחיי ההווה שלו ומתחבר לחיי הנצח. וכאשר עולים כולם לירושלים אזי מתקיים גם איחוד וליכוד של הלבבות, שכן כולם עולים לירושלים של מעלה. נמצא (... שירושלים העיר המכוונת כלפי זו של מעלה, עושה כל ישראל חברים זה לזה.

(הרב יחיאל וסרמן⁷, והנצח זו ירושלים, מתוך אתר "צהר")

⁴ מייקל וולצר (ארה"ב, 1935-) הוא פילוסוף יהודי אמריקני העוסק בתחומים רבים: אתיקה ומוסר בימי שלום ובימי מלחמה, צדק חברתי, לאומיות, סובלנות ונושאים שונים הכרוכים בנושאים אלו.

⁵ רבי שלמה בן רבי יצחק ירחי הצרפתי (צרפת, 1105-1040) היה תלמיד חכם צרפתי נודע. נחשב לגדול מפרשי התנ"ך והתלמוד.

⁶ רבי משה בן מימון (נולד בספרד ב-1138, נפטר במצרים ב-1204) היה מגדולי הפוסקים בכל הדורות, מחשובי הפילוסופים בימי הביניים, איש אשכולות, מדען, רופא, חוקר ומנהיג.

⁷ הרב יחיאל וסרמן הוא ראש המרכז לשירותים רוחניים בתפוצות בהסתדרות הציונית העולמית שימש כסגן ראש עיריית גבעתיים.